

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 8, NO 15, STIP, 2023

ГОД. VIII, БР. 15
ШТИП, 2023

VOL. VIII, NO 15
STIP, 2023

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 8, Бр. 15
Штип, 2023

Vol. 8, No 15
Stip, 2023

PALMK, VOL 8, NO 15, STIP, 2023

DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM23815>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA

Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia

Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia

Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation

Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation

Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania

Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania

Sunčana Tuksar, University of Pula, Croatia

Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia

Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary

Éva Bús, University of Pannonia, Hungary

Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey

Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland

Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria

Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria

Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India

Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India

Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina

Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia

Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom

Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom

Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia

Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic

Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic

Regula Busin, Switzerland

Natale Fioretto, University of Perugia, Italy

Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска

Толе Белчев

Нина Даскаловска

Билјана Ивановска

Светлана Јакимовска

Марија Леонтиќ

Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)

Весна Продановска (англиски јазик)

Толе Белчев (руски јазик)

Билјана Ивановска (германски јазик)

Марија Леонтиќ (турски јазик)

Светлана Јакимовска (француски јазик)

Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Филолошки факултет

ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А

п. факс 201

МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST

EDITORIAL COUNCIL

Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Оливер Хербст, член на Уредувачкиот одбор

FOREWORD

Oliver Herbst, member of the Editorial Board

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Февзудина Сарачевиќ, Лилјана Митковска

ИНТЕРАКТИВНИОТ ДИСКУРС ВО ГРАМАТИКИТЕ НА КОНЕСКИ И НА
ЛАНТ: ВКЛУЧУВАЊЕ НА ЧИТАТЕЛИТЕ

Fevzudina Saračević, Liljana Mitkovska

INTERACTIVE DISCOURSE IN KONESKI'S AND LUNT'S GRAMMARS:
READER ENGAGEMENT

27 Milica Bogdanović

CONCEPTUAL METAPHORS IN ECONOMIC DISCOURSE OF SERBIAN
AND BRITISH NEWSPAPER ARTICLES

39 Sanja M. Maglov

THE ROLE OF CONJUNCTION IN THE COHESION OF ABSTRACTS
WRITTEN IN ENGLISH AND SERBIAN

51 Igor Rižnar, Armand Faganel

THE DISCOURSE OF MISSION STATEMENTS OF SOME SLOVENIAN
AND AUSTRIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

61 Kadri Krasniqi, Besarta Krasniqi

PHRASEOLOGY AS A TRANSLATION PROBLEM AMONG EFL
UNIVERSITY STUDENTS IN KOSOVO

75 Ergys Prifti

GESCHICHTLICHE ENTWICKLUNG DES PASSIVS IM DEUTSCHEN UND
ALBANISCHEN

Ergys Prifti

DEVELOPMENT OF THE PASSIVE VOICE IN GERMAN AND ALBANIAN

85 Doris Sava

RUMÄNIENDEUTSCH ALS STANDARDVARIETÄT AUS HISTORISCHER
UND AKTUELLER SICHT

Doris Sava

ROMANIAN GERMAN AS A STANDARD VARIETY FROM A HISTORICAL
AND CONTEMPORARY PERSPECTIVE

- 95 Марија Стојаноска, Виолета Јанушева**
МАКЕДОНСКИ РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛЕН ЈАЗИК
Marija Stojanoska, Violeta Janusheva
MACEDONIAN GENDER SENSITIVE LANGUAGE
- 107 Марија Леонтиќ**
СИНТАГМИ СО СВРЗНИК ВО ТУРСКИОТ ЈАЗИК И НИВНОТО
ПРЕДАВАЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
Marija Leontik
WORD GROUPS WITH A CONJUNCTION IN TURKISH LANGUAGE AND
THEIR EQUIVALENCE IN MACEDONIAN LANGUAGE
- 119 Александра Гецовска**
ЕТИМОЛОГИЈА НА ФИТОНИМОТ БОСИЛЕК
Aleksandra Gecovska
ETYMOLOGY OF THE PHYTONYME BASIL

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 131 Antony Hoyte-West**
TRUE TO LIFE? SOME REMARKS ON A DUTCH TRANSLATION OF JERZY
KOSINSKI'S THE PAINTED BIRD
- 139 Luisa Emanuele**
«LA MEMORIA È LA PIETRA DI SISIFO. CHI SONO? AHMED O AMEDEO?»
AMARA LAKHOUS: LA FRAMMENTAZIONE DELL'IO
Luisa Emanuele
«MEMORY IS THE STONE OF SISYPHUS. WHO AM I? AHMED OR
AMEDEO?». AMARA LAKHOUS: THE SELF-FRAGMENTATION
- 151 Dejan Malčić**
VISIONI POSTMODERNE DI ROMA IN LA GRANDE BELLEZZA,
SUBURRA E LO CHIAMAVANO JEEG ROBOT
Dejan Malčić
POSTMODERN VISIONS OF ROME IN THE GREAT BEAUTY, SUBURRA
AND THEY CALL ME JEEG
- 161 Tunay Karakök**
HAJI BEKTASHI VELI'S VELÂYETNÂME AS A LITERARY SOURCE
ABOUT MEDIEVAL ANATOLIA
- 171 Ранко Младеноски**
ЧОВЕКОВИОТ ПАДОД САКРАЛНОТО ДО ХТОНСКОТО ВО НАЈНОВИТЕ
РАСКАЗИ ОД ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Ranko Mladenoski
THE MAN'S FALL FROM THE SACRED TO THE CHTHONIC IN THE
LATEST SHORT STORIES BY VENKO ANDONOVSKI

181 Славчо Ковилоски
СОВРЕМЕНИ БОГОМИЛСКИ ИЛИ НАРОДНО-БОГОМИЛСКИ АВТОРИ
И ДЕЛА
Slavcho Koviloski
CONTEMPORARY BOGOMILAN OR FOLK-BOGOMILAN AUTHORS

193 Marijana Gjorgjieva
DIE AUSWIRKUNGEN DER KRISE IN „NOVELLE“ VON JOHANN
WOLFGANG VON GOETHE
Marijana Gjorgjieva
THE INFLUENCES OF THE CRISIS IN THE „NOVELLE“ BY JOHANN
WOLFGANG VON GOETHE

201 Melek Nuredini
MEHMET AKİF ERSOY VE YAHYA KEMAL BEYATLI'YI BİRLEŞTİREN
UNSUR OLARAK BALKANLAR
Melek Nuredini
THE BALKANS AS A UNIFYING ELEMENT FOR MEHMET AKIF ERSOY
AND YAHYA KEMAL BEYATLI

213 Osman Emin
YASTIK ADAM OYUNUN İNCELENMESİ
Osman Emin
REVIEW OF PILLOWMAN THEATER

КУЛТУРА / CULTURE

225 Екатерина Намичева-Тодоровска, Петар Намичев
РУСКИТЕ АРХИТЕКТИ И ИНЖЕНЕРИ ОД ПОЧЕТОКОТ НА 20 ВЕК ВО
СКОПЈЕ И НИВНОТО ВЛИЈАНИЕ ВРЗ УРБАНИОТ РАЗВОЈ
Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev
RUSSIAN ARCHITECTS AND ENGINEERS FROM THE BEGINNING OF
THE 20TH CENTURY IN SKOPJE AND THEIR INFLUENCE ON URBAN
DEVELOPMENT

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

237 Nurettin Cintemir, Gürkan Morali
NEW TOOLS FOR ETANDEM IN LANGUAGE LEARNING:
A THEORETICAL STUDY

249 Brisida Sefa, Brikena Xhaferi
ALBANIAN TEACHERS' AND LEARNERS' PERSPECTIVES AND
EXPERIENCES ON THE COMMUNICATIVE APPROACH

- 261 Vesna Prodanovska-Poposka, Marija Todorova**
AFFECTIVE VARIABLES IN THE FOREIGN LANGUAGE LEARNING
PROCESS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 275 Весна Мојсова-Чепишевска**
(КАКО) ДА СЕ СТИГНЕ КОНЕЧНО ДОМА?
Vesna Mojsova Chepishevska
(HOW) TO GET HOME FINALLY?
- 281 Марија Гркова-Беадер**
ВРЕДЕН И ПОЛЕЗЕН УЧЕБНИК ЗА МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА ПО
АНГЛИСКИ ЈАЗИК
Marija Grkova-Beader
VALUABLE AND USEFUL TEXTBOOK ON ENGLISH LANGUAGE
TEACHING METHODOLOGY

ДОДАТОК / APPENDIX

- 289 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

ЕТИМОЛОГИЈА НА ФИТОНИМОТ БОСИЛЕК

Александра Гецовска

Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје
gecovska@gmail.com

Апстракт: Овој труд претставува етимолошка анализа на називот на растението босилек. Податоците за потеклото се собрани со помош на литературни извори. Имено, вклучивме преглед на етимологијата на словенските и несловенските (латински, грчки итн.) народни и научни називи, а дадени се и целта и предизвиците со кои се соочуваме, како и можните начини за нивно надминување. Бидејќи целта на задачата е да се утврди јазичното потекло на посочениот фитоним, се фокусиравме и на јазикот од кој потекнуваат најстарите посведочени зборови на називот. Во објаснувањето, го наведовме и мотивот на името, а со тоа и семантичкото потекло на името на растението и негова анализа. Интерпретацијата на називот ја збогативме со културно-историска, ботаничка и лингвистичка основа, кои се клучни фактори за разбирање и толкување.

Клучни зборови: *етимологија, фитоним, лековито растение.*

Интересот за проучување на лековитите растенија постои откако човекот го осознал светот околу себе. Вистинското оживување на интересот и практиката за користење на лековитите растенија е длабоко вкоренетата традиција во верата на народот пренесена од колено на колено во голем број пишани извори и усно пренесени упатства и совети. Придружувајќи ги луѓето во нивните празници, церемонии и обичаи, растенијата стануваат првите лекови, а хербалната медицина станува основен метод на лекување. Македонија е земја со богата и разновидна природа, па затоа и живата врска со растенија е важен елемент за нашиот идентитет. Празниците, бајките и народни песни, па дури и имињата на децата се вредни придонеси, прилози од ризницата на растителното царство на македонскиот менталитет.

Растенијата кои содржат активни супстанции и имаат едно или друго влијание врз живиот организам се нарекуваат лековити растенија. Во нашата етимолошка анализа ќе се задржиме на лековитото растение босилек (*Ocimum basilicum*).

Босилекот потекнува од фамилијата *Lamiaceae*, од редот на *Lamiales*, дикотиледонски цветни растенија. Тоа е едногодишно растение со исправено и цбуесто стебло, високо од 40 до 50 см. Расте во форма на грмушка. Се вбројува во редот на билките со пријатен мирис и многу лековити својства.

Според некои тврдења води потекло од Индија, а според други од Африка. Се претпоставува дека на Балканскиот Полуостров е дојден со освојувањата на Александар Македонски, а според други, во 12 век го донеле монаси. Во Македонија, се одгледува, главно, во градините и дворовите и во саксии како цвеќе поради лековитите својства, но и како заштита од комарци (миризбата ги одбива комарците).

Лековитите својства на босилекот

Како растение со карактеристичен мирис, босилекот претставува зачин, лековито и свето растение, кое во многу региони има посебна важност.

Се користи поради својот пријатен мирис и вкус и е еден од популарните кулинарски зачини, особено во средоземноморската кујна. Во народната медицина има широка примена во лечењето. Чајот од босилек е добро средство за смирување на нервниот систем како и против несоница. Помага и при грчеви и воспаленија во желудникот, цревата и го подобрува апетитот. Зачинските и лековитите својства потекнуваат од етеричните масла.

Босилекот има антимикуробно дејство, дејствува против микроорганизмите: ешерихија коли, салмонела, стафилокока итн. Се користи против кашлица, болести на бубрезите, главоболка и депресија, кај настинки, воспаление на ушите и ушното тапанче, но и како средство за освежување и закрепнување.

Верувања поврзани со босилекот

Растенијата се универзални симболи на човековата духовна култура. Улогата на растенијата во народните обичаи првенствено е одредена од присуството на посебен растителен код, кој е поврзан со нивното учество во бројни квалификациски системи. Израз на растителниот код е симболиката што ја носат, поврзана со плодноста, цветањето, богатството и новиот живот (Цанкова, 2003, стр. 207). Најстарите податоци за проучување и употреба на растенијата за медицински цели ги среќаваме кај античките народи на Блискиот Исток. Старите Грци и Римјани не само што позајмувале туку и стекнале големо искуство во користењето на разни растенија за лекување. Најстарите жители на нашите краишта знаеле и користеле некои од бројните лековити растенија што растеле на Балканскиот Полуостров. Во средниот век со собирање и одгледување лековити растенија се занимавале монасите, лекарите, народните исцелители, кои своите лекови ги подготвувале исклучиво од растенија.

Според Плиниј, нивото на медицината во античкиот Рим се апсорбирало заедно со знаењето за лековитите својства на растенијата кои биле поврзани со различни суеверија¹. Ова растение, Римјаните го поврзувале со љубовта и лојалноста и верувале дека мажот засекогаш ќе ја сака жената од која ќе добие гранче босилек, а во Индија, го негувале како симбол на добре дојде. Речиси не постои болест во која босилекот не игра важна улога. Се верува

¹ Plin. Nat. 26. 117 verbenaca...medetur, sed in tertianis a tertio geniculo incisa quartanis a quarto 'треска' итн. (Грошева, 2009, стр. 253).

дека никаков лек не помага ако за болниот нема блиску стебленце босилек и дека има лоши места „каде, ако ги згазиш, човек ќе избие, ќе се разболи. Таквите места се посипуваат со вода, во која има куп трева со босилек и мед“ (Каблешкова, 2002, стр. 99).

Познато е персонифицирањето на билките во тотемистичките заедници каде што примитивните луѓе сметале дека се сродници со одредени билки и дека потекнуваат од нив. Во земјоделските култури, растенијата, особено стеблата, стануваат тотеми. Кај класичните и ориенталните народи, е популарен мотивот за луѓе родени од билки. За разлика од другите култови од кои жените биле исклучени или имале ограничена улога (на пример, жената не смеела да коле стока и живина), во култот на билките таа имала главен збор. И кај нас религиските дејства сврзани со билки им припаѓаат на жените. На пример, како најважна активност се јавува берењето лековити и магиски билки. Целиот растителен свет во сите религии и митологии е под контрола на женските божества и демони. Божествата од кои зависи целата вегетација и кај семитските и кај индоевропските народи – се од женски род (Иштар, Деметра, Мајката Земја), а и дрвјата како дендроморфни божества стекнуваат особини на женски божества (стеблата раѓаат, голтаат жртви кои се убиваат пред нив или се врзуваат за нив, приковуваат).

Чајкановиќ наведува песни во кои билките се апострофираат со *сестрички*, и тоа не само во лирските песни, туку што е уште поважно во бајачките и молитвите: на тревите бајачката им се обраќа со: *о, травице, по Богу сестрице*. И во народните приказни чест, е мотивот за партеногенезата: девојката се раѓа од босилек, јаболко, бор – митологема од тотемистичко потекло (Шкрињариќ, 2000).

Босилекот е света (божествена/демонска) билка. За него е кажано дека го следи човекот низ целиот негов живот, од радост во жалост, од раѓање до смрт. Тој е божји цвет. Се верува дека во градината најпрво треба да се засади босилек, а дури потоа другото цвеќе. Се употребува во народната медицина, во гатањето, разните лустрации, во култот на покојниците (на мртовец му се става босилек околу раце). Св. Арангел ги вади душите на праведниците со босилек (Чајкановиќ, 1985, стр. 5). Му се придава: заштитна, плодотворна, мистична моќ (Шкрињариќ, 2000, стр. 100).

Босилекот е и една од најчесто употребуваните билки во обредите. Со таа божја тревка човекот се раѓа, живее и умира. Ниту крштемка, ниту свадба ниту погреб не поминуваат без него, со него се лекува, со китка босилек и света вода се врши и осветување на темели на нова куќа, се китат невести за да ги чува од лошо, да ја чува нивната плодност итн. Обичаите и обредите поврзани со босилек на свадбата се присутни на целиот Балкан, за обезбедување среќа и здравје на младенците (Качева, 2001, стр. 337–357) Има повеќе народни верувања, но и преданија², па и топоними³ кои се

² Така еден чифлигар од Нејчино, според народното предание, по името Босилјан (Босилко, Босил), прв изградил куќа на ова место. Подоцна, кога селото Нејчино било запалено и разрушено, беговите им помогнале да изградат куќи и на другите најчани околу новоградбата на Босилко итн.

³ Босилово (Струмичко).

поврзуваат со растенијата. Според народните верувања, лековитите билки на соодветни календарски празници покажуваат лековити и стимулирачки својства. Коренот, од кој расте стеблото и се разгрануваат гранките на растенијата, метафорично го открива заедничкото потекло и го претставува првиот свој член во семантичката спротивставеност. Тој, во основата, го поставува општиот почеток на родот. Згора на тоа, коренот е во земјата и има врска со хтонскиот свет, а оттука и врската со починатите предци (Китанова, 2013). Исто така, се верува дека билките имаат голема исцелителна моќ ако се собираат рано наутро пред изгрејсонце на средината на летото. Билките се берат и на Ѓурѓовден, Еремија и Спасовден. Голем дел од билките се лековити. Тие имаат, според народното верување, способност да ги избркаат и демоните на болеста.

Билките заземаат значајно место во народната медицина. Меѓу најпознатите тревки кои се поврзуваат со традицијата и народните верувања е и босилекот.

Ocimum basilikum L. е единственото растение во македонската флора што има универзална употреба во обредната практика и полисемантичко симболично значење во вербалниот ритуален фолклор. Неговото латинско име, како и она на словенските јазици (базилек, базилик) се поврзува со владетелите на светот, митскиот базилеј и змејот Басилиск, кој се сече на Божиќ. Во оваа смисла, босилекот е задолжен за функциите на посредник меѓу световите и затоа е присутен во секоја ритуална ситуација.

Босилекот се користи при разни обредни дејства за заштита од навите (лоши самовили, демони што ги напаѓаат леунките): на прагот се ставало жар, се испишувал крст, се закачувале лук или босилек, црвени конци, се оставала секира. Според народното верување, самовилите се господарки на лековитите билки, имаат најголемо знаење за исцелителната моќ на билките и се верува дека имаат лек за секоја болест. Тие ја претскажуваат судбината и може да влијаат врз нејзиниот тек. Како заштитни средства од лошите постапки на самовилите, луѓето ги користеле амајлиите од различни растенија со лекувачка моќ и медот кој се раствора во вода и се прска болниот со босилок (Макаријоска, 2011, стр. 105-106).

Функцијата на кадењето, пак, е сврзана со истерувањето на лошите сили, пред сè, на демоните на болестите. Понекогаш се практикува врз жарчињата со темјанот да се фрла и малку сув босилек (тоа се правело со цел мирисот од темјанот и босилекот да го привлече бојјиот дух, што во куќата ќе донесе здравје и мир, а лошите духови ќе ги истера низ отворените врати или прозорци). Окадувањето со помош на ароматичната тревка босилек има и здравствено значење – заштитува од вируси, бактерии и сл. (Макаријоска, 2011, стр. 108).

Водата, особено светената вода, се употребува и како елемент за очистување од породилните демони. Малата молитва е за прочистување на родилката и на новороденчето со осветена вода. Веднаш по раѓањето на детето некој член од семејството оди да земе т.н. молитва, која се носела во шише, кое задолжително се затворало со босилек, од таа вода се додава по

малку во водата за капење на детето до неговото крштавање, а на мајката ѝ се дава да пие по малку до 40 дни, до времето во кое се смета за нечиста, да ги попрскува своите гради за да го одржи своето млеко.

Многумирисните растенија како здравецот, босилекот, невенот, матерката и сл. се користеле и при одржување на личната хигиена. На пример, корен од здравец се зашивал во капата на детето како амајлија за да биде здраво и долговечно, а болните се капеле во вода во која пренокиле здравец, дрен, босилек (Макаријоска, 2011, стр. 115).

Православната црква, хиндуистите и многу други народи, на босилекот му припишуваат божествена моќ. Се верува дека на крстење никогаш никој не настинува, без оглед на возраста, бидејќи оваа билка има силно антивоспалително дејство.

Босилек или тулси (tulsi) е моќна билка во ајурведската традиција што се смета за аватар на Лакшми, најпосакуваната божица на богатството – и сите форми на изобилство. Според ајурведата, се верува дека оваа билка има свето значење. Бо – го означува Бог, а лек дека има лековити својства (во овој случај, станува збор за народна етимологија). Тулси понатаму, дури и во Индија го нарекуваат „Тулси ци“, а со „ци“, се означува длабоко почитување. Ова е една ултрамоќна билка која го смирува духот како божицата мајка, според ова верување.

Се смета и за кралско растение и за симбол на сиромаштијата – отров, но и лековито средство, растение кое се појавило на светиот крст и се претворило во чудовиште. Друг мит поврзан со босилекот е малата, но многу отровна змија. И етимологијата, во овој случај, се води по друг грчки збор – базиликон (питон). Според легендата, босилекот, познат и како „малиот крал“ од грчкиот јазик, имал лузна во облик на круна на главата и можел да ги замрзне луѓето со погледот и да топи грмушки со својот отров. Исто така, има верување за Света Елена, мајката на царот Константин, која вели дека стигнала до светиот крст следејќи ја патеката од босилек. За неговото потекло и поврзаноста со црквата, има предание дека, кога крстот Христов бил изгубен, односно закопан под земја, во времето на царицата Елена, на местото каде што лежел крстот никнало некое растение кое ширело прекрасен мирис. Кога го барале крстот, почнале да копаат токму под тоа растение, и таму го нашле вистинскиот крст Христов. Мирисливото растение кое никнало над крстот е токму босилекот. Оттогаш, како спомен на овој настан, во богослужбената употреба влегува босилекот, кој се користи при осветување на вода и се дели на верниот народ како благослов на сите празници кога се спомнува чесниот Крст Христов – Крстовден, Појавувањето на Крстот и Крстопоклоната недела. Босилекот има голема употреба кај верниците од православна вероисповест, па обично се вели и дека „душата на босилек им мириса“. Босилекот се користи при обредите поврзани со постпородилниот период во Македонија, но и во други балкански земји. По раѓањето во водата за капење на бебето се додава гранче босилек, бидејќи и мајката и бебето се изложени на големо влијание на „зли сили“, „лоши духови“, всушност на многу бактерии и сл. За леунката од црква се носат шише со крстена вода,

ливче со напишана молитва и гранче босилек. Од таа т.н. молитвена вода се става по една чашка во водата наменета за капење на новороденчето. При крштавањето улогата на босилекот е да го штити новороденчето, но и неговата мајка и останатите членови на семејството.

Етимолошка анализа на фитонимот – босилек

Ароматичните зачини, како што забележавме, често имаат најразновидни, па дури и митски етимологии. На пример, нането е именувано по нимфата која се заљубила во Хад, богот на подземјето. Очигледно во случајот со нането, етимологијата доаѓа од Грција. Но, на сцената се појавува свездата што ги затемнува сите други – босилекот.

Етимологијата на зборот босилек се поврзува со старогрчкиот збор *basileus*, што значи ‘крал’, βασιλικόν φυτόν, со значење ‘кралско/царско цвеќе’. Врската меѓу босилекот и кралското семејство сè уште не е јасна. Тоа може да се должи на фактот што кралевите користеле босилек при правење лековити напивки, парфеми и за мирисливи бањи. Зборот во Европа влегол во 15 век од средновековниот латински збор *basilicum*. За првпат, се појавил во превод на книга за земјоделството од римскиот писател *Palladius Rutilius Taurus Aemilianus, Opus agriculturae*, позната и како „*De rustica*“. На латински, зборот бил помешан со базиликус, бидејќи требало да биде противотров на отровот на базилиск (Базилиск – чудесно, митско суштество слично на гуштер од 1400 година), но среќаваме и базиликус (од доцниот 14 в.), од латински *basiliscus*, од грчкиот βασιλίσκος назив на вид змија, исто така со златногрбен венец, буквално ‘мал крал’, деминутив од βασιλεύς ‘крал’. А според Плиниј, така бил наречен поради дамката на главата што личи на круна. Се вели дека неговиот здив и поглед биле фатални. Јужноамериканскиот гуштер бил така наречен (1813) затоа што како и митскиот свер, имал гробен (дамка). Базилиск, подоцна од четиринаесеттиот век се измешал со други поими, и темата станала комплицирана (Vait, 1954).

Босилекот се води како романски грцизам, кој од изворниот грчки збор со помош на јазик посредник по пат на наследност од латинскиот јазик навлегол и на Балканот. Според хронологијата, зборовите кои навлегле на Балканот се претежно средновековни, поретко нововековни грцизми, дел провинцијализми, но и книжевни лексеми како: мак. босилек, срп. босиљак, босиок, слов. *bosiljek*, буг. босилек, босиљак, босиљок, ром. *busiok*, алб. *bozelok*, преземено преку балканскиот латински од грчкото *basilikón*, придавка од среден род, изведена од *basileús*, цар’, со старогрчки извор на *b* и словенски рефлекс на краткото *a* во *o* од почетниот слог. Во далматинскиот *basilk*, *basilek*, истарското *bašiljak*, *bašalak* и кајкав. хрв. *bažulek* се сеќава посредството на италијанското *basilico*. Влашкото *vasilco*, покрај *vasilico* и тур. *fesleken* се директни заемки од новогрчкото *vasilikós* (*Ocimum basilicum* < лат. *basilicum* < гр. Βασιλικόν), во турскиот со специфична адаптација.

Според Илиевски (Илиевски, 1988, стр. 247–248), фитонимот босилек е предсловенска лексема, а врз основа на писмените документи од микенско време (втората половина на II милениум пр. н. е.) до денес може да се

установи извесна хронологија кога е настанат зборот, како се ширел и какви промени притоа претрпел. Всушност, супстантивизираната придавка *basilikón*, во елиптична употреба, означува 'царско цвеќе'. Така можело тоа да биде наречено тогаш, кога именката *basileus* почнала да означува суверен што има врховна политичка и верска власт⁴, а од податоците се гледа дека суверенот државен можел да биде наречен *basileús* во помикенско време, т. е. кон крајот на вториот милениум, или во почетокот на првиот милениум пр. н. е. Тогаш можело и цвеќето да биде наречено со своето име *basilikon*. Не е случајна употребата на босилекот во култот. *Basileus*-от имал не само врховна политичка, туку и верска власт. Тогаш започнува називот *basileús* да се употребува и како епитет на боговите, како порано *anax*, а таа практика е пренесена и во христијанството. За тоа дека називот на цвеќето не е многу стар, покажува и придавската форма *basilikón*, со суфиксот *-ikos*, која се јавува како замена на постарата придавка *basileion*.

Именувањето на оваа лексема во македонскиот стандарден јазик е босилек. Според ТРМЈ (2003, I: 170) босилек и босилок (само едн.) м., бот. едногодишно градинарско растение со ситни цветчиња и пријатен мирис; *Ocimum basilicum*, бел босилек – *Stathus amuse*; коњски босилек – *Mentha*.

Во македонските дијалекти ги среќаваме називите: башелек, босилек, босилок, божјо цвеќе/царско цвеќе, крупен босилек, ран босилек, зелен босилек, босилче итн. Во Скопско, ова растение се нарекува и ранден, а во Гевгелиско, коњски и еврејски босилек, а во некои краишта, божји цвет или божјо цвеќе, базилик, василикос или царско цвеќе; срп. *васлеђен*, *велсаген*, *веслиген*, *феслиген*, *меслиђен*, *мислођин*, *навлезени преку тур. fesiğen, feslijen* < нгр. *βασιλικός* (Фасмер, 1967, стр. 147; Скок, 1971, I: 116; Влаиќ-Поповиќ 2009, стр. 392).

Според Велковска (1995, стр. 114), ќе видиме дека многу зборови можеме да ги најдеме во повеќе речници во иста или слична форма, со исто или слично

⁴ Таков врховен поглавар во микенска Грција се нарекувал *wanax*, кај Хомер познат како *anax*. Во микенските документи, каде што се спомнуваат приноси на боговите, меѓу нивните имиња фигурира и *wanax*. Во *Илијада*, *anax* е главен заповедник, а таков бил Агамемнон. Кај Хомер *anax* е епитет и на врховниот бог Зевс, потоа и на Аполон, а *anassa* е епитет на Деметра. Во микенските документи, се спомнува и *basileús*, предаден со почитен лабиовелар *qa-si-re-u*, но тој не заема некоја видна општествена положба. Тој е шеф на група ковачи или локален функционер од скроман ранг. Групата занаетчији, контролирани од еден *basileús* се викала *qasi-re-wi-ja*. И кај Хомер, има траги од ваквата положба на *basileús*. *Anax* е еден, а *basilées* многу. Во Одисеја, читаеме дека на малиот остров Итака имало повеќе *basilées*. Феникискиот цар Алкиној спомнува дека кај Феничаните имало 12 *basilées*, не сметајќи се меѓу нив и себеси. Кај Хомер, никогаш зборот *basileús* не е употребен како епитет на некое божество. Меѓутоа, со текот на времето *wanax*-от сè повеќе му го отстапува местото на *basileús*. Од Аристотеловите политеи дознаваме дека на Кипар во IV в. пр. н. е. *basileús* ги имал сите функции што му припаѓале порано на *wanax*. Тогаш *basileús* е еден, а *anax* имало повеќе. Така биле наречени синовите на *basileús*, т. е. принцовите, а *anassai* се викале сестрите и жените на *basileús*. Во смената на овие називи неспорно се крие и социјална промена, кога долните слоеви ја презеле власта, а класата што дотогаш управувала, имала потчинета положба. Нема сомнение, терминот *basileús* со значење на суверен е развиен во зборот што го среќаваме во микенскиот и во грчкиот, но зборот што го среќаваме во микенскиот и кај Хомер како локален функционер, по секоја веројатност, бил позајмен од некој предгрчки јазик, како и *anax* и *tytannos*.

значење. А зборовите што се среќаваат во најмалку три балкански јазици со ист или приближен семантизам ги нарекуваме лексички балканизми. Под овој термин спаѓаат уште и лексичките и фразеолошките елементи што се распространиле преку балканските јазици, па нашиот обичен босилек што ги красел селските бавчи и некогашните моми и невести, приближно, ја има истата форма со грчкиот јазик. Формата со б- место в- во македонските дијалекти укажува на тоа дека оваа заемка е примена многу одамна од стгрч. βασιλικόν. Се разбира, кај нас е извршена фонетска адаптација на зборот, па така сме го добиле босилекот да нè плени со својата прекрасна миризба, сп. и: буг. босилек (според БЕР, 2007, стр. 69, станува збор за заемка од лат. basilicum., срп. босиљак, ром. busuioc, алб. borzilok).

Називите на босилек може да се класификуваат според мотивациските карактеристики:

1. Придавката ја одредува карактеристиката 'боја' на растението, на пример: бел босилок, зелен босилек;
2. Придавката го одредува знакот 'мирис' на растението: мирислив босилек;
3. Придавката ги одредува карактеристиките 'форма, големина' на растението: мал босилек, ситен босилек, висок босилек, крстатен, рамен, итн.;
4. Придавката го одредува знакот 'локалитет': див босилек;
5. Придавката ја одредува карактеристиката 'домашно животно': коњски босилек (според Бјелетић, 1996, стр. 90, има и роднинска сродност);
6. Придавката го одредува времето на растење: 'ран босилек';
7. Придавката го одредува знакот на 'природна појава': 'росен босилек' итн.;
8. Придавката одредува религиозност: 'божји цвет'/'божјо цвеќе' итн.

Општо прифатено е мислењето дека лексемата босилек е грцизам. И иако се предложени бројни етимологии за босилек (basileús), ни една не задоволува наполно. Искажани се претпоставки дека зборот не е ниту индоевропски. Но, судејќи по тоа што тој содржи почетен лабиовелар, сепак изгледа дека е од индоевропско потекло, но недостигаат паралели за да се каже нешто повеќе со сигурност.

Резиме

Фитонимот босилек, како универзална лековита билка, ја среќаваме на широк ареал. Нејзината употреба е исто така, широко разгледувана, и анализирана од страна на голем број ботаничари, фолклористи, лингвисти итн. Етимологијата на ова растение укажува на балканизам кој своето семантичко значење го менува низ времето, но остава голема трага во писмените и културните кодови на човечката мисла.

Библиографија

- [1] Аргировски, М. (1998). *Грцизмите во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ.
- [2] Аргировски, М. (2004). Имиња на животни и на растенија во библиските текстови (македонска редакција), *XXXI научна конференција на XXXVII меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 251–266.
- [3] Бјелетић, М. (1996). Од девет брата крв (фитоними и термини сродства), *Кодови словенских култура*, Београд, 1, 89–101.
- [4] Велковска, С. (1995). „Царско цвеќе“, *Цртички за јазикот*, 114.
- [5] Влаиќ-Поповиќ, Ј. (2009). Грецизми у српском језику (осврт на досадашња и поглед на будућа истраживања), *Јужнословенски филолог*, LXV, 375–403.
- [6] Гецовска, А. (2018). Табу зборови со фитоморфно и зооморфно потекло (македонско-чешки паралели), *Десетти научен собир на млади македонисти*.
- [7] Грошева, А. В. (2009). *Латинская земледельческая лексика на индоевропейском фоне*, Наука.
- [8] Ивић, П. etc., М. (2013). *Ка изворима речи, Тридесет година Етимолошког одсека* Институт за српски језик, САНУ.
- [9] Илиевски, П. Хр. (1979). Неколку лексички балканизми од претсловенскиот балкански јазичен сојуз во македонскиот јазик (босилек, карпа, рофја, шалас), *Балканолошки лингвистички студии*, 247–252.
- [10] Јашар-Настева, О. (2001). *Турските лексички елементи во македонскиот јазик*. Скопје: ИМЈ.
- [11] Качева, А. (2001). Босилекот во обредите на преминот, *Македонски фолклор*, год. XIX, бр. 58–59, Скопје, 337–360.
- [12] Ковачева, Ј. (2015). *Погребни обичаи и верувања во македонската народна традиција*, Електронски извор, ЦД, Скопје.
- [13] https://www.academia.edu/15817957/ПОГРЕБНИ_ОБИЧАИ_И_ВЕРУВАЊА_ВО_МАКЕДОНСКАТА_НАРОДНА_ТРАДИЦИЈА_ЦД.
- [14] Колосова, В. Б. (2009). *Лексика и символика славјанской народной ботаники*, Етнолингвистический аспект. Москва: Индрик.
- [15] Лозановски, Р. (1998). Терминологија од областа на нивските, градинарските и фуражните растенија, *Македонска терминологија*, МАНУ, Скопје, год. XXVIII. бр. 3, 101.
- [16] Макаријоска, Ј. (2011). *Лексиката од областа на историјата на медицината*. Скопје: ИМЈ.
- [17] Младеновска, П. (2017). *Дијалектните називи на растителниот свет во Радовишкиот говор и нивната символика*, Штип (магистерски труд).
- [18] Светличная, Е. И., Толок, И. А. (2003). *Этимологический словарь латинских ботанических названий лекарственных растений*, Золотые страницы.
- [19] Свето писмо (1990). Свето писмо на Стариот и Новиот завет (Библија), Скопје.
- [20] Сиљановски, С. (1973). Кој сади коприви не мириса на босилек. *Стремеж* 17/8, 559–564.
- [21] Шкрињариќ-Анастасова, Н. (2004). *Словенски пантеон*. Скопје: Менора.
- [22] Đokić, M. (2006). Iz srpsko-hrvatske fitonimije (1): rmanj, *Studia etymologica Brunensia* 3, Praha, 73–85.

Речници

- [1] Бјелетић, М., Влајић-Поповић, Ј. etc. (2003). *Етимолошки речник српског језика*, I Београд: САНУ, Институт за српски језик.
- [2] Георгиев, Вл. etc. (2007). *Български етимологичен речник*, том I, А-З, Софија: Българска академия на науките, Институт за български език.
- [3] Кузманоска, А. (2019) *Мал речник на називи на растенија*, македонско-француски, француско-македонски, Скопје: Универзитет „Свети Кирил и Методиј“.
- [4] Софрониевски, В. (2001). *Латинско-македонски речник*. Скопје: БИГОСС.
- [5] Станковиќ, Ј. Мискоска-Милевска, Е. (2008) *Етимолошки речник за имињата на некои фамилии, родови и видови на васкуларни растенија застапени на територијата на Република Македонија*, Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Факултет за земјоделски науки и храна.
- [6] Фасмер, М. (1967). *Этимологический словарь русского языка*, Москва.
- [7] Чајкановић, В. (1985). *Речник српских народних веровања о биљкама*, Београд.
- [8] Matasović, R. (2016). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje, 1. Svežak, A-Nj.
- [9] Matasović, R. (2016). *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovje 2. Svežak, O-Ž.
- [10] Skok, P. (1971-1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I-IV*, Zagreb: HAZU.
- [11] Snoj, M. (2009). *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Modrijan.
- [12] Škaljić, A. (1979). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo: Svjetlost.

Aleksandra Gecovska

Institute for Macedonian language „Krste Misirkov“, Skopje

Etymology of the Phytonym Basil

Abstract: The etymological analysis of the name of the medicinal plant *Ocimum basilicum* in this article discusses about etymological origin of the selected scientific Slavic name of plant meanwhile the data for our research was gathered from different literature sources. We include an outline of the etymology of the scientific Latin, Greek and Slavic names - its purpose, challenges that it faces and possible solutions for overcoming them. Since the purpose of the thesis was to find the origin of the phytonym, we made our effort to the language, from which the oldest documented words - names originate. In the explanation part we state also motives for naming and therefore meaning origins of the plant name, and analysis has been made. Every explanation is enriched by cultural-historical, botanical, linguistic and other backgrounds essential for its understanding.

Keywords: *etymology; phytonym; medicinal plant.*

ГОД. VIII
БР. 15

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VIII
NO 15